

Мордас І.В., к.е.н., доц.;
Мужанова Т.М., к.держ.упр.
Державний університет
телекомунікацій

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Проаналізовано сучасні глобалізаційні процеси та їх вплив на економічну безпеку держави. Визначено вплив глобалізації на європейські інтеграційні процеси. Досліджено економічні аспекти європейської інтеграції України. З'ясовано загрози економічній безпеці та обґрунтовано напрями забезпечення економічної безпеки України в умовах європейської інтеграції.

Ключові слова: економічна безпека держави, загрози економічній безпеці держави, глобалізація, глобалізаційні процеси, європейська інтеграція.

Постановка проблеми. Забезпечення економічної безпеки є одним з пріоритетних завдань держави в умовах європейської інтеграції та глобалізаційних процесів сучасності. Процес глобалізації охоплює усі сфери національної економіки, здійснюючи при цьому об'єктивні як конструктивні, так і деструктивні впливи на всю систему економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковий інтерес до проблеми економічної безпеки держави представлений вітчизняними дослідженнями З. Варналія, О. Власюка, В. Гейця, Б. Губського, В. Мунтіяна, Г. Пастернак-Таранушенка, В. Предборського, М. Чумаченка, В. Шлемка та ін. При цьому, забезпечення економічної безпеки України в контексті глобалізаційних процесів залишається актуальною та малодослідженою проблемою.

Метою статті є аналіз сучасних глобалізаційних процесів та факторів глобалізації, які впливають на економічну безпеку держави.

Виклад основного матеріалу. Сутність глобалізації можна визначити як зростаючу економічну залежність країн світу, перетворення їх на єдиний глобальний організм зі своїми власними законами та тенденціями розвитку. Глобалізація являє собою складне й суперечливе явище, яке сприяє розвитку одних, як правило, успішних країн, а іншим, менш розвиненим країнам, відводить роль аутсайдерів. Вона дозволяє вирішувати старі проблеми, разом з тим висуває на перший план нові, головні з яких – диференціація світової економіки та поляризація суспільства. Отже, однозначно характеризувати глобалізацію як суто позитивний або суто негативний процес не можна.

Найбільш актуальними факторами глобалізації, які створюють численні загрози економічній безпеці держави, є:

- 1) нестабільність світової фінансової системи, яка супроводжується незбалансованістю світової торгівлі та інвестиційних потоків між найбільшими економічними центрами світу;
- 2) розширення світових ринків для певних видів товарів і послуг;
- 3) поширення кризових явищ.

У зв'язку з цим, глобалізація радикально змінює форми організації та структуру управління національною економікою і всередині держави, і на міждержавному рівні. Тому

Україні як і іншим країнам, які переживають значні трансформаційні процеси, важливо створити механізми, які б дозволили, з одного боку, протистояти негативним чинникам глобалізації, а з іншого – використати їх позитивний вплив на розвиток власної економіки. В таких умовах має здійснюватися відповідна державна стратегія, яка враховуватиме багатоваріантність глобалізаційних процесів та ефект взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників. Входження України у глобальне світове середовище має відбуватися на партнерських засадах та виваженості щодо оцінки наслідків міжнародної співпраці в усіх галузях економіки.

Глобалізація як багатоаспектне явище здійснює суттєвий вплив на європейські інтеграційні процеси. І сьогодні одним з найважливіших її наслідків у даному відношенні є стрімке зростання ролі Європейського Союзу (ЄС) як одного з найбільш динамічних та впливових інтеграційних угруповань у світі, економічна політика якого великою мірою визначає закономірності та тенденції розвитку всієї глобальної економіки.

Щодо України, то її інтеграція до ЄС є сьогодні найбільш важливим завданням державної політики. Основними причинами прагнення України до інтеграції з ЄС є:

- гарантія територіальної цілісності;
- гарантія прав людини та основних свобод;
- модернізація економіки;
- підвищення рівня життя та добробуту населення;
- залучення іноземних інвестицій;
- залучення новітніх технологій;
- подолання технічної відсталості;
- створення нових робочих місць;
- вихід на світові ринки;
- можливість вільного переміщення товарів, послуг, робочої сили, капіталу в межах

ЄС;

- гармонізація національного законодавства до європейських стандартів.

Питання європейського вибору України постало практично одночасно з проголошенням незалежності України. Після підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (14 червня 1994 р.) [1] та затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС (11 червня 1998 р.) [2] розпочався складний шлях забезпечення всебічного входження України в європейський економічний простір та реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до ЄС. Вагомим здобутком на цьому шляху стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [3] (21 березня 2014 р. – політична частина, 27 червня 2014 р. – економічна частина). Угода визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах економічної інтеграції та слугує стратегічним орієнтиром системних економічних реформ в Україні. У трьох з семи розділів Угоди про асоціацію визначаються напрями економічної взаємодії України з ЄС. На них і зупинимось нижче.

Розділ Угоди “Торгівля та суміжні питання” передбачає створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС (ЗВТ), що означатиме лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів та до певної міри – руху робочої сили. Відмінною рисою ЗВТ Україна-ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов’язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар’єри у торгівлі між Україною і країнами ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку. Отже, поглиблена та всеохоплююча ЗВТ має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

Частина Угоди, яка стосується створення ЗВТ, охоплює такі основні сфери: торгівля товарами, в т. ч. технічні бар’єри в торгівлі; інструменти торговельного захисту; санітарні та фітосанітарні заходи; сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері; адміністративне

співробітництво в митній сфері; правила походження товарів; торговельні відносини в енергетичній сфері; послуги, заснування компаній та інвестиції; визнання кваліфікації; рух капіталів та платежів; конкурентна політика (антимонопольні заходи та державна допомога); права інтелектуальної власності, в т. ч. географічні зазначення; державні закупівлі; торгівля та сталий розвиток; транспарентність; врегулювання суперечок.

Таким чином, економічна інтеграція у рамках ЗВТ Україна-ЄС стала потужним стимулом для економічного зростання країни. Як основний елемент Угоди про асоціацію ЗВТ створює можливості для бізнесу в ЄС і в Україні та сприяє реальній економічній модернізації та інтеграції з ЄС. Цей процес має сприяти підвищенню стандартів продукції, кращому обслуговуванню громадян і, найголовніше, готовності ефективно конкурувати на міжнародних ринках.

Розділ Угоди “Економічне та галузеве співробітництво” містить положення про умови, модальності та часові рамки гармонізації законодавства України та законодавства ЄС, зобов’язання України щодо реформування інституційної спроможності відповідних установ та принципи співробітництва між Україною, ЄС та його державами-членами у низці секторів економіки України та напрямків реалізації державної галузевої політики. 28 глав цього розділу Угоди передбачають відповідні заходи у таких секторах як енергетика, у т.ч. ядерна, транспорт, захист навколишнього середовища, промислова політика та підприємництво, сільське господарство, оподаткування, статистика, надання фінансових послуг, туризм, аудіовізуальна політика, космічні дослідження, охорона здоров’я, науково-технічна співпраця, культура, освіта тощо.

Імплементация цього розділу Угоди дає змогу, по-перше, забезпечити більш поглиблене виконання положень Угоди щодо ЗВТ, оскільки сприяє наближенню законодавства та регуляторного середовища України до ЄС, а відтак усуненню нетарифних торговельних бар’єрів, а, по-друге, сприяє інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та єдиного нормативного простору в переважній більшості секторів економіки та суспільного життя України.

Розділ Угоди “Фінансове співробітництво і боротьба з шахрайством” окреслює механізм і шляхи отримання Україною фінансової допомоги з боку ЄС, у тому числі з метою сприяння реалізації Угоди про асоціацію, пріоритетні сфери її надання, порядок моніторингу та оцінки ефективності її використання. Крім цього, положення цього розділу передбачають поглиблення співпраці України та ЄС з метою попередження та боротьби з шахрайством, корупцією та незаконною діяльністю, зокрема шляхом поступової гармонізації українського законодавства у цій сфері із законодавством ЄС, обміну відповідною інформацією тощо.

Проаналізувавши економічну складову Угоди про асоціацію, потенційні вигоди та можливі ризики від її реалізації, можна сказати, що для України європейська інтеграція – це шлях модернізації національної економіки, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, отримання фінансових ресурсів для розвитку економіки, залучення іноземних інвестицій та новітніх технологій, покращення системи охорони здоров’я та підвищення рівня життя громадян.

Процес інтеграції України до ЄС супроводжується підвищенням рівня відкритості національної економіки, що створює додаткові загрози економічній безпеці держави, зокрема її зовнішньоекономічній складовій. Саме рівень зовнішньоекономічної безпеки серед усіх складових економічної безпеки набуває особливо загрозливого стану при становленні України незалежним суб’єктом міжнародних економічних відносин.

Євроінтеграційні процеси в Україні на фоні відсутності структурних змін в економіці, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності національної економіки, характеризуються наступними загрозами зовнішньоекономічній безпеці України:

- випередження темпів зростання імпорту товарів та послуг над експортом, що є причиною збільшення від’ємного сальдо зовнішньої торгівлі та погіршення стану зовнішньоторговельного балансу;

- зростання залежності від зовнішньої торгівлі з провідними країнами-партнерами, що вказує на високу ступінь відкритості національної економіки та надмірну залежність від зовнішньоекономічної кон'юнктури;

- збільшення питомої ваги імпорту у внутрішньому споживанні, що свідчить про зниження конкурентоспроможності вітчизняного виробництва та недостатній розвиток внутрішнього ринку.

Враховуючи визначені фактори, відновлення національної економіки напряму залежить від покращення зовнішньоекономічної кон'юнктури та нейтралізації впливу загроз зовнішньоекономічній безпеці України.

Для покращення стану зовнішньоекономічної безпеки країни з урахуванням впливу інтеграційних процесів необхідною є оптимізація структури як експорту (шляхом збільшення обсягів експорту продукції з високою часткою валової доданої вартості), так і імпорту (шляхом диверсифікації каналів постачання енергоносіїв, збільшення імпорту технологій тощо), а також отримання максимальної вигоди від участі у вже існуючих міжнародних об'єднаннях (СОТ, СНД, ГУАМ тощо) та вирішення питань приєднання до ЄС, членство в якому дозволить значно підвищити економічний потенціал та забезпечити високий рівень економічної безпеки країни.

Сьогодні до найважливіших напрямів забезпечення економічної безпеки України в умовах європейської інтеграції необхідно віднести:

- регулювання розвитку зовнішньої торгівлі за умов дотримання національних економічних інтересів та забезпечення економічної безпеки держави;

- підвищення економічної ефективності зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграції національної економіки в світове господарство;

- розвиток експортного потенціалу (насамперед за допомогою розширення виробництва високотехнологічних товарів) та проведення політики імпортозаміщення;

- підтримка інтересів вітчизняних експортерів на зовнішніх ринках з метою відновлення і збереження їхніх позицій;

- досягнення стабілізації курсу національної валюти щодо вільноконвертованих валют;

- забезпечення безперебійної роботи транспортних магістралей, що з'єднують Україну з зовнішніми ринками (залізничний і автомобільний транспорт, магістральні газо- і нафтопроводи, міжсистемні та міжрегіональні лінії електропередач) тощо.

Отже, гарантування високого рівня економічної безпеки України пов'язано із заходами, спрямованими на посилення конкурентоспроможності національної економіки та ефективне її функціонування у світогосподарському просторі.

Висновки. Україна перебуває сьогодні на новому етапі свого розвитку, головними ознаками якого повинні стати економічне зростання і становлення громадянського суспільства. Запорукою успішного розвитку країни у XXI столітті є цілеспрямована діяльність держави у напрямку передбачення і своєчасного реагування на вплив глобалізаційних процесів на її економічну безпеку. Лише створення власної системи економічної безпеки надасть змогу Україні уникнути можливих руйнівних наслідків швидкого відкривання національної економіки та ефективно взаємодіяти з міжнародними економічними структурами.

Список використаної літератури

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

2. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>.

3. Угода про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

REFERENCES

1. Uhoda pro partnerstvo i spivrobotnytstvo mizh Ukrayinoyu i Yevropeyskymy Spivtovarystvamy ta yikh derzhavamy-chlenamy [Partnership and Cooperation Agreement between Ukraine and the European Communities and their Member States]. Retrived from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
2. Pro zatverdzhennya Stratehiyi intehratsiyi Ukrayiny do Yevropeyskoho Soyuzu: Ukaz Prezydenta Ukrayiny [On Approval of the Strategy of Ukraine's Integration into the European Union: Presidential Decree]. Retrived from <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>.
3. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyu storony, ta Yevropeyskym Soyuzom, Yevropeyskym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community, and their Member States, of the other part]. Retrived from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

МОРДАС ИРИНА ВАСИЛЬЕВНА. МУЖАНОВА ТАТЬЯНА МИХАЙЛОВНА. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ. Проанализированы современные глобализационные процессы и их влияние на экономическую безопасность государства. Определено влияние глобализации на европейские интеграционные процессы. Исследованы экономические аспекты европейской интеграции Украины. Выявлены угрозы экономической безопасности и обоснованы направления обеспечения экономической безопасности Украины в условиях европейской интеграции.

Ключевые слова: экономическая безопасность государства, угрозы экономической безопасности государства, глобализация, глобализационные процессы, европейская интеграция.

MORDAS IRYNA, MUZHANOVA TETYANA. ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES. Modern globalization processes and their influence on the economic security of the country are analyzed. The impact of globalization on European integration processes has been determined. The economic aspects of European integration of Ukraine are investigated. Economic security threats have been identified and the directions for ensuring the economic security of Ukraine under the conditions of European integration have been substantiated.

Key words: economic security of the state, threats to the economic security of the state, globalization, globalization processes, European integration.